

УДК 316.4:378

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v058.2.2026.8>**В. О. Таран**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1581-2565>доктор філософських наук, професор,
професор кафедри «Соціальна робота»

Національного університету «Запорізька політехніка»

С. С. ЩербинаORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9211-1773>кандидат соціологічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри соціальної роботи

Національного університету «Запорізька політехніка»

О. І. СердюкORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-6776-3447>

аспірант кафедри соціальної роботи

Національного університету «Запорізька політехніка»

ФАКТОР ГІБРИДНОСТІ В ТЕНДЕНЦІЯХ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СВІТУ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Постановка проблеми. Динаміка і ускладнення соціальних процесів, що набуває особливої гостроти у сучасних умовах, зумовлюють пошуки найбільш адекватного даним тенденціям наукового категоріального апарату. У зв'язку з цим, на особливу увагу заслуговує поняття «гібридність», трансформація змісту якого у бік все більшої соціалізації, цілком відповідає проблемному полю сучасної науки, предметом дослідження котрої є, зокрема, й соціальні процеси як глобального, так і національного масштабу. Тому цілком зрозумілим є факт надзвичайно широкого наукового інтересу у світі до названої проблеми. Принаймні, серед зарубіжних дослідників проблеми гібридності можна назвати таких вчених як Р. Барт, Ж.-Ф. Ліотар, Р. Пенроуз, П. Вербнер, Д. Перкінс, Ф. ван Каппен, Р. Нокс, М. Брун, Дж. Мартін-Барберо, В. Мігноло, Іха-ба Хассан, П. Гілрой, Х. Бхабха, які досягли значних успіхів на шляху розширення наших уявлень про сутність гібридності, починаючи від глибинних внутрішніх механізмів її зародження, структурної організації і закінчуючи особливостями функціонування, розмаїттям форм, спрямованістю розвитку тощо.

Значний інтерес до проблеми гібридності проявляють і вітчизняні науковці. Цей інтерес значно посилюється в умовах «гібридної війни», розв'язаної Росією проти України у 2014 році. Так, В. Горбулін звертається до проблеми концептуалізації поняття «гібридної війни»; аналізує історичні передумови формування у російській військово-політичній думці концепції «гібридної війни» – від ідеї її виникнення до формування

стратегій застосування та особливостей реалізації в умовах агресії РФ проти України [5]; В. Власюк і Я. Карман розглядають проблему «гібридної війни» з позицій міжнародного права, аналізують особливості цього типу конфліктів, його відмінності від традиційних воєн за наявності комбінування різних видів діяльності, включаючи збройні дії, кібернапади, інформаційні війни тощо [4]; Ю. Мацієвський, досліджуючи траєкторію змін політичного режиму в Україні від здобуття незалежності до Революції гідності, говорить про поступову його «гібридизацію», що обумовлено напівмодернізованим станом держави [23]; В. Котигоренко аналізує особливості прояву гібридності політичної влади в Україні [20]; А. Близнюк і О. Шершенюк досліджують основні економічні та соціальні наслідки гібридної війни між Росією і Україною на сході нашої країни [1]; В. Денисенко розкриває гібридний характер процесу демократизації в пострадянській Україні [9]; Л. Якубова привертає увагу до гібридного характеру масштабних трансформаційних змін на Євразійському геополітичному просторі, обумовлених російсько-українською війною [36]; В. Таран аналізує поняття «гібридність» і «гібридизація» та розглядає їх зміст в контексті розвитку наукового знання [38]; В. Горбулін і В. Бадрак аналізують особливості нового світопорядку, який формується в умовах гібридної війни, що обумовлює складнощі для України у знаходженні свого місця в глобальній системі координат [6]; А. Гриценко, Т. Бурлай, О. Борзенко розглядають вторгнення Росії на територію України як прояв глобальних

суперечностей гібридної системи «мир – війна», що започатковує гарячу фазу гібридної війни, в якій поєднано комплекс засобів, починаючи з військово-політичних та економічних, і закінчуючи кібернетичними та культурно-гуманітарними [7]; Г. Зеленько, розглядаючи сучасну владу в Україні, вважає, що вона набула гібридних рис неопатримоніальної держави зі своїми специфічними ознаками [14]; І. Зозуля на основі міждисциплінарного підходу визначає основні складові глобального, регіонального та національного виміру російсько-української гібридної війни [15]; М. Бучин досліджує вплив російсько-української гібридної війни на кліматичні умови проживання українського соціуму та соціальні наслідки кліматичних змін [3]; О. Тронько визначає філософське, соціологічне, психологічне, конфліктологічне, юридичне розуміння змісту конфлікту як суспільного феномена; розглядає гібридну війну як форму військового конфлікту та окреслює його правове підґрунтя [29].

Однак гібридність представляє собою надзвичайно складне явище, яке корелює з динамічними тенденціями сучасного глобального світу і досягненнями світової науки. А це обумовлює необхідність подальшого дослідження не тільки нових аспектів гібридності, але й можливостей втілення її в практичне життя з урахуванням виклику часу, що є надзвичайно актуальним для сучасної України. Адже для неї гібридність означає одну із базових характеристик при розгляді і особливостей війни з Росією, і форми державного правління, і пошуків шляхів долання наслідків російської агресії, і вибору моделі повоєнного розвитку країни.

Виходячи з цього, метою даної статті є розширення уявлень про гібридність як універсальний феномен з урахуванням тенденцій розвитку сучасної науки і соціальної практики. Завданням – конкретні прояви гібридності і можливості використання її особливостей для вирішення соціальних проблем в повоєнному українському суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Базовим у проблемі гібридності слід вважати поняття «гібрид» (від лат.: *hybrida* – помісь), яке має біологічне коріння і спочатку розумілося як результат природного або штучного схрещування генетично відмінних форм. Трансформація змісту цього поняття у бік все більшої соціалізації цілком відповідає проблемному полю сучасної науки, використовуючись, у тому числі, при аналізі різноманітних соціальних явищ і процесів як глобального характеру, так і національного масштабу [38]. Активне звернення науковців до проблеми гібридності показало, що вона фактично є невичерпною і постійно відкриває все нові аспекти своєї сутності, реагуючи на досягнення в різних сферах наукових знань і виклики часу.

У зв'язку з цим доцільно послатися на декілька фундаментальних наукових розробок. Перш за все, це нова теорія світобачення – синергетика (від грец. *synergeja* – співдія), яка була створена німецьким вченим Г. Хакеном у другій половині ХХ століття. Вона посіла особливе місце у світлі становлення постнекласичної картини світу з її ідеями плюралізму та діалогізму. Синергетика, незважаючи на те, що зароджувалася в надрах квантової механіки, термодинаміки, фізики нерівноважних станів і теорії динамічних систем, вважається міждисциплінарною наукою, а предмет її інтересів сягає макроскопічних процесів і багаторівневих координацій, зачіпаючи різноманітні галузі природничого і соціального пізнання, у тому числі й сферу мережного інформаційного простору. Її особливістю є те, що вона стирає грані як між фізичними і хімічними процесами, так і біологічними й соціальними.

В центрі уваги синергетики – функціонування об'єктів як відкритих систем. Оскільки кожна така система обмінюється речовиною, енергією й інформацією з навколишнім середовищем, вона є мінливою і динамічною. Подібна нестійкість системи передбачає втрату нею під впливом навколишнього середовища чи взаємодії з іншою/іншими системою/системами якісних характеристик свого попереднього стану і набуття нового якісного стану. Останнє обумовлює безкінечний процес «боротьби» між двома її станами – рівноважним і нерівноважним – дисипативним, пов'язаним з приростом ентропії (мірою складності, хаотичності, невизначеності). Нерівновага, у свою чергу, здатна знову перейти до рівноваги як нового стаціонарного стану системи [38].

Отже, кожний новий стаціонарний стан як прояв чергового етапу самоорганізації системи, представляє собою її нову якість, набуту в результаті взаємообміну з навколишнім середовищем, і може розглядатися як певна форма гібридності. Причому у цій формі через безперервний процес внутрішнього структурування відбувається трансформація її попереднього динамічного «хаотичного стану» у «порядок», який, у свою чергу, виступає передумовою до наступного ланцюга перетворень від стану хаосу до порядку і т.д. Гібрид може розглядатися і як черговий етап, або точка біфуркації, у розвитку системи, що дає можливість говорити про багатовекторність подальшого ймовірного розвитку будь-якого гібриду, часто непередбачуваного, здатного навіть до остаточного саморуйнування існуючої системи, або переходу від одного рівня організації матерії до іншого.

Теорія живих систем та системне бачення життя Ф. Капри та П. Луїзі просунули наукову думку далі і дали змогу виявити універсальну природу гібридності та механізми гібридизації, при-

таманні усім не тільки біологічними, але й соціальним системам, що виступають обов'язковою передумовою їх становлення, функціонування і саморозвитку. Однак, механізм гібридизації на соціальному рівні є більш складним, оскільки тут поруч із об'єктивністю і стихійністю все більшу роль починає відігравати суб'єктивний фактор. Саме активна цілеспрямована діяльність соціального суб'єкта у кінцевому рахунку визначає форми, спрямованість розвитку і динаміку гібридних процесів різних рівнів організації матерії, на які здатна впливати людина. Зрозуміло, що це має відбуватися в урахуванням закономірних тенденцій у розвитку конкретної системи, у тому числі причинно-наслідкових зв'язків, а також наявності фактору випадковості, непередбачуваності. Таким чином у соціальних процесах хаос і порядок також суб'єктивуються, у зв'язку з чим можна говорити про штучний, спланований, керований хаос чи організований, налагоджений порядок. Так само, як і про свідомий вибір атрактора, чи суператрактора (В. Бранський) у точці біфуркації.

Показово, що на рівні соціального пізнання хаос і порядок з точки зору синергетичного підходу також не сприймаються як взаємовиключні. Про це свідчить і сам термінологічний апарат соціальної синергетики, який є багатоплановим і за ступенем абстрагування понять, і за їх походженням. Це поняття природничих наук (біфуркація, флуктуація, гомеостаз, ентропія, метаболізм, рівновага, нерівноважність та ін.); поняття загальнонаукових напрямів, що вивчають закони організації, управління, технічного моделювання – теорії інформації, кібернетики, теорії систем (система, структура, організація, інформація, зворотний зв'язок, відкриті та закриті системи, саморегуляція та ін.); філософські категорії для опису більш загальних законів і механізмів процесу розвитку (випадковість і необхідність, мінливість і стійкість); поняття соціальних дисциплін, що акцентують увагу на специфіці розвитку соціальної системи (порядок, смута, революція) [10]. Торкаючись безпосередньо соціальних об'єктів, Г. Хакен виділяє наступні причини самоорганізації соціально-історичних систем: зміна глобального впливу на систему з боку навколишнього середовища; збільшення числа компонентів системи; зміщення компонентів; раптова зміна параметрів, які управляють [27], що, як можна побачити, містить ознаки гібридності. Тому й такі масштабні соціальні явища, як смута, революція, перебудова, модернізація, реформування тощо, осмислені через призму синергетичного підходу, можуть розглядатися як перехідні, тобто гібридні, оскільки несуть в собі сукупність різноманітних різносистемних елементів, що визначають їх проміжний нестабільний стан організації на шляху до подальшої системної визначеності.

Разом з тим в умовах глобалізації все більшої гостроти набуває проблема взаємовідносин і взаємовпливу людського життя в його біо-психо-техно-соціальній цілісності з природним середовищем, що призводить до формування нової якості універсуму. В межах такої взаємодії особливий інтерес представляє проблема свідомої діяльності людей, які інтенсифікують гібридизацію не тільки соціальних, але й природних процесів через застосування досягнень науки і технологій.

Сучасна наука доводить, що через використання генної інженерії і біотехнології стає все більш розповсюдженою практика штучного генного обміну між сортами і видами, котрі у природних умовах були б неможливі. В результаті ймовірна поява нових трансгенних рослин і тварин (патогенів). Однак, комерціалізація процесу виготовлення і розповсюдження генетично модифікованих продуктів харчування, може призвести й до негативних результатів. Йдеться не тільки про можливі неочікувані наслідки для біологічної природи самої людини, але й про здатність зруйнувати традиційні способи виробництва і суспільноорієнтовані способи праці та навіть спричинити деформацію соціальної структури суспільства і укладу його життя, негативно впливаючи врешті-решт і на політичну сферу життя суспільства в цілому. Звідси очевидна необхідність створення і реалізації концепції сталого глобального суспільства, здатного гармонізувати всі названі суперечності.

Подібна концепція орієнтована на досягнення оптимального балансу між економічною, соціальною та екологічною складовими розвитку. При цьому гібридизація активно охоплює як кожен із зазначених складових, так і міжскладові зв'язки з усіма специфічними особливостями дії гібридизаційного механізму, ретельно описаного в межах синергетичного підходу. А це передбачає не тільки оптимізацію і взаємозв'язок економічного зростання, соціальної інтеграції і захисту навколишнього середовища, але й взаємоузгодженість міжнародних і національних програм в галузях економіки, політики, права, технології, науки, освіти, моралі тощо, що означає утвердження нової гібридизованої моделі світового цивілізаційного устрою. Наведена стратегія розвитку була зафіксована в Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 25 вересня 2015 року [25], що знайшло відображення в законодавчій базі України у 2019 році [30] і підтвердило готовність країни до переходу до інтегрованого економічного, соціального та екологічного розвитку.

Показово, що стратегія стабільного розвитку будується на ряді моделей, які, залишаючись в її ціннісній системі координат, пропонують специфічні шляхи практичного втілення запропонованих ідей, що відображає і багатогранні аспекти

гібридизації. Серед них особливе місце посідають моделі «зеленої» економіки, які виходять з теорії Р. Голдсмита про обмеження асиміляційної здатності навколишнього середовища і необхідності перегляду ставлення до економіки в цілому. В межах цієї моделі відбувається акцентування уваги на інноваційному промисловому виробництві, зближенні економіки і моралі, доланні односторонньої залежності суспільства і навколишнього середовища від економіки та її синхронізації як із соціальними, так і з природними процесами [2]. Трансдисциплінарний характер наукового дискурсу сталого розвитку та зеленої економіки сприяє появі значної кількості новітніх теорій і концепцій. Одним з вдалих прикладів цього можна вважати концепцію глобальних публічних благ [33].

Ще один шлях реалізації стратегії сталого глобального суспільства пропонує модель «синьої економіки», ідеологом якої виступає Г. Паулі. «Синя економіка» (економіка інновацій) – це сучасна філософія бізнесу, основана на логіці глобалізації, яка представляє оновлену парадигму гармонійного співіснування людини та довкілля, екологічної і соціальної систем [24].

Варіант подібного підходу представляє собою і модель «від колиски до колиски» хіміка М. Браунгарта і архітектора В. Мак Донаха. В основі даної моделі лежить принцип метаболізму біологічного і технічного [27]. В усіх випадках йдеться про можливість і необхідність використовувати елементи одних речовин для створення інших, які в умовах застосування новітніх біотехнологічних технологій здатні набувати нових якостей.

Отже, реалізація такої концепції розвитку, передбачає орієнтацію на застосування безвідходних технологій і виводить на необхідність організації людського співтовариства за зразком природних екосистем, які представлені гармонійним співіснуванням рослин, тварин і мікроорганізмів. Відповідно й людське співтовариство – це співтовариство, в якому життєві уклади, господарська діяльність, економіка, матеріальні структури і технології не вступають в конфлікт із його же здатністю підтримувати власну життєздатність. Більше того, всі елементи такого співтовариства взаємодіють між собою і взаємодоповнюють один одне, сприяючи якісному вдосконаленню кожного з них.

Зрозуміло, що прояв гібридності спостерігається у всіх соціальних процесах, розповсюджуючись на різні сфери суспільного життя – економічну, військово-політичну, інформаційну, законодавчо-правову, релігійну, духовно-культурну, світоглядно-ціннісну тощо. Це яскраво простежується й в Україні, зокрема в її пострадянський період, що обумовлено складним процесом трансформації у першу чергу політичної системи.

Гібридність української політичної системи означає поєднання в ній елементів різних політичних моделей, зокрема парламентської та президентської, що проявляється в розподілі влади між Президентом і парламентом/урядом. Також це може стосуватися поєднання демократичних та недемократичних (авторитарних) практик, формальних інститутів та неформальних правил, або ж впливу зовнішніх політичних сил, що створює складну і нестабільну політичну динаміку.

Звісно, що обрії нового типу Української держави, базові принципи її розбудови знайшли чітке відображення в Акті проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року і остаточно були закріплені в Конституції України, прийнятій 24 серпня 1996 року. Основний закон засвідчує, що Україна є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, а також парламентсько-президентською республікою. Вона є унітарною, тобто єдиною державою, суверенітет якої поширюється на всю її територію. Носієм влади є народ, а державна влада поділяється на законодавчу, виконавчу та судову гілки [19]. Так, вона кардинально відрізняється від Конституції УРСР 1978 року [18], оскільки йдеться про принципово іншу модель держави і в ній не містяться ключові моменти радянської політичної системи – про керівну роль КПРС, соціалістичне право, марксистсько-ленінську моноідеологію тощо. Разом з тим, не все так однозначно.

По-перше, формулювання в Новій Конституції ряду положень, як виявилось, дає можливість неоднозначно тлумачити їх прихильниками різних політичних поглядів у країні. Це стосується, зокрема, визначення України парламентсько-президентською республікою, де навіть посада Президента стає взірцем владного гібриду (В. Котигоренко).

Так, Конституція наділяє главу держави повноваженнями, багато з яких, згідно зі стандартами розмежування функцій влади, мають належати, відповідно і виключно, її законодавчій, виконавчій і судовій гілкам. Президент також наділений інструментами впливу на персональний склад та функціонування цих гілок і не лише їх. Досвід функціонування вітчизняної політико-владної моделі виявив дві найбільші вади властивої їй гібридності.

Перша вада – невиправдано великі повноваження і можливості, що їх здобуває переможець президентських перегонів.

Друга вада гібридності української політичної влади полягає в тому, що закладене в Конституції дублювання повноважень і функцій виконавчої влади Президентом і урядом, повноважень законодавчої влади – Президентом і парламентом є найгіршим варіантом утілення принципу «стримувань і противаг» у системі владних відносин [20].

Це неодноразово ставало спокусою помінати форму правління на президентсько-парламентську з максимілізацією владних повноважень Президента. Як один із вагомих аргументів на свою користь прихильники президентсько-парламентської форми правління розглядають коректність використання в тексті Конституції України самого поняття «парламентсько-президентська республіка», оскільки в інших країнах світу замість нього використовується поняття «прем'єрсько-президентська республіка», що дає можливість дещо інакше трактувати особливості взаємодії між Президентом і Парламентом на користь першого [34]. Хоча, видається, що виникнення цієї дискусії обумовлено черговим намаганням влади посилити політичну значимість посади Президента, та послабити роль українського парламенту у прийнятті важливих для держави і суспільства питань.

По-друге, те, що зафіксоване в Конституції, це перспективна модель держави, котру ще треба побудувати. Реально ж країна перебуває у стані перехідності, яка передбачає становлення нового стану через долання пережитків минулого. І якраз реальний стан держави передбачає наявність елементів протилежних форм державного правління. Можна сказати, що сьогодні практично всі характеристики зазначеного в Конституції типу української держави, лише частково збігаються з реальністю. Це, зокрема стосується визначення держави як демократичної і соціальної, що більше відноситься до ідеалізованої моделі України.

Як свідчать реалії, в Україні протягом всього її пострадянського періоду відбувалася жорстка боротьба між демократичним курсом і спробами посилення авторитарних тенденцій.

Без сумніву, Україна знаходиться на шляху розбудови демократії. Про це свідчить напрямок законотворчого процесу і наявність основних інституцій, які є показником демократичного розвитку України. І разом з тим, в країні залишається чимало прихильників «жорсткої владної руки», симпатиків попередньої системи. Серед представників влади – тенденція до посилення повноважень політичного керівництва, до забезпечення можливості для певних економічних і бізнесових структур використовувати авторитарний тип керівництва для забезпечення стабільності своїх позицій, для уникнення законів ринку тощо.

В суспільстві також немає однозначного ставлення до форми політичного правління. Так, в цілому ідея демократії посідає міцні і навіть домінуючі позиції. Але, разом з тим, зберігається попит на сильних лідерів, вищих за закон, що свідчить про певні симпатії до авторитаризму. Це значною мірою характеризує українську ментальність, в якій завжди була присутньою дещо завищена оцінка ролі «вождя».

Зрозуміло, що гібридність форми політичного правління була обумовлена начальним етапом становлення нової системи, яка на теоретичному рівні набувала своєї конкретної формалізації в умовах практичної присутності при владі представників радянської управлінської системи. Але і в подальшому боротьба між двома типами політичної системи не вщухала.

Як зазначає Ю. Мацієвський, українська система влади від початку правління Леоніда Кучми підпадає під поняття «гібридний режим» – перехідну форму управління з потенціалом розвитку до авторитаризму або до демократії [9]. Але в кінцевому рахунку вона набула форми патрімоніально-олігархічного авторитаризму [22].

Політичний режим в Україні за часів В. Юценка залишався гібридним, тобто таким, що поєднував в собі авторитарні практики з елементами демократичного врядування [23].

Форма політичного правління в період президентства В. Януковича в цілому залишається «гібридною», що відзначається багатьма дослідниками (Ю. Дзюбенко, К. Лавренова, Н. Кадук, В. Томахів). Тобто, чітко вибудовується владна вертикаль із збереженням демократичних інститутів [9].

Період правління П. Порошенка відзначився значним посиленням демократичних тенденцій в державі (децентралізація, декомунізація, деолігархізація). Однак остаточно «викорчувати» елементи авторитарної системи не вдалося. Більше того, зберіглося бажання концентрації влади в руках президента [12].

За президентства В. Зеленського гібридність влади не стала менш виразною, ніж за часи В. Януковича. Перш за все, йдеться про суттєві коливання нової влади в ідеологічних орієнтаціях: від лібертаріанства (2019 р.) до українського центризму на тлі офіційно визнаної поліідеологічності (2020 р.), і далі – до авторитарної моделі правління на зразок КНР (2021 р.). В остаточному варіанті Україна отримала форму правління з чіткими ознаками авторитарної мафіозно-олігархічної політичної моделі зі збереженням, хоча у послабленому вигляді, демократичних інституцій [35].

Звісно, гібридність форми політичного правління робить такими ж гібридними всі інші складові моделі української державності, формуючи і особливості державної політики практично в усіх інших сферах – економічній, правовій, соціальній, культурній тощо. Гібридність сучасної економічної системи в Україні полягає в поєднанні в ній елементів ринковості та державного регулювання. Це багатогалузева економіка з домінуючими секторами промисловості (особливо важкої), сільського господарства та сфери послуг, проте вона досі зберігає ознаки перехідної системи, що

потребує подальшого реформування та розвитку повних технологічних циклів. В ній зберігається домінування третинного сектору (послуг), проте за структурою, яка відрізняється від високорозвинених країн. А ще, гібридність визначає і нові якісні ознаки сучасної економіки, що має відношення до сучасних форм її організації, скажімо формування новітніх бізнес-моделей, які використовують гібридність передачі інформації [21].

Гібридним є і державно-територіальний устрій країни, в якій унітарність сполучається з наявністю Автономної Республіки Крим (тимчасово окупована територія).

Правова система України є гібридною, оскільки вона поєднує елементи романо-германської (континентальної) та англо-американської (загального права) правових традицій. Основним джерелом права в Україні залишаються нормативно-правові акти, як у континентальній традиції, але в судовій практиці все більше значення набуває судовий прецедент, що є характерним для загального права. Крім того, гібридність сучасної української правової системи обумовлюється суперечністю між Конституційно закріпленим курсом на формування правової держави та реальними законодавчо-правовими творчістю і практикою, які часто суперечать зазначеним принципам, що викликано нелібералізованістю застарілих законів, недостатнім рівнем професіоналізму розробників законів, пасивністю участі громадськості у процесі прийнятті відповідних рішень, відсутністю належних правових механізмів тощо. Результатом стають системні недоліки, що призводять до гібридності українського правового поля: глибоко вкорінена корупція, недостатня незалежність та прозорість судової влади, часті зміни законодавства, що призводять до правової невизначеності, а також необхідність гармонізації законодавства з європейськими стандартами та подолання викликів, спричинених війною [16].

Гібридизація сучасної української культури – це процес змішування та взаємодії традиційних елементів з елементами інших культур, зокрема західних та східних, що проявляється у мові, мистецтві, побуті та соціальних практиках. Ця гібридизація є результатом впливу глобалізації та історичних процесів, що призвели до появи нових форм культурного вираження, які поєднують давні традиції з сучасними світовими тенденціями. При цьому слід зазначити, що процес гібридизації все більше інтенсифікується під впливом новітніх технологій взаємообміну. Подібний процес є об'єктивним, але несе в собі як позитивні, так і негативні моменти. Серед негативних – культурна апропріація, котра через надмірне засилля національної культури іншокультурними елементами крім нівелювання традиційної основи культури, тягне за собою деформацію ціннісних

та ідеологічних орієнтацій, викривлення історичної пам'яті, перекручування смислів понятійного апарату і руйнацію мови, що в кінцевому рахунку несе загрозу українській національній ідентичності. Особливо небезпечною для неї у цьому аспекті є негативний вплив російської культури.

Гібридність спостерігається і в сфері соціальної політики, яка характеризується своєю невизначеністю, невідповідністю діючій Конституції. Адже, якщо говорити, що Україна прагне побудувати соціальну державу, то на яку саме модель вона орієнтується. Хоча, якщо навіть брати усереднене визначення соціальної держави в Європі, то це концепція держави, яка ставить людину найвищою цінністю, прагне забезпечити гідне життя та вільний розвиток особистості, надає соціальну допомогу тим, хто потрапив у скрутну ситуацію, та гарантує соціально-економічні права громадян. Ця модель включає створення умов для загального добробуту, реалізації соціальних прав, захисту навколишнього середовища та підтримки громадянського суспільства. Сьогодні в Україні, в умовах війни, серед основних проблем державної соціальної політики називають наступні – недосконалість законодавчих положень; недостатньо ефективний механізм соціальної підтримки; ускладнений процес надання соціальних послуг; корупційні ризики у процесі надання соціальних послуг; відсутність належного обліку використання коштів щодо соціальної підтримки всіх категорій її отримувачів тощо, що не відповідає ознакам соціальної держави [35]. Більше того, якщо соціальна держава передбачає зменшування відмінностей в рівні життя між різними категоріями громадян, то саме державна політика в Україні сьогодні забезпечує умови для посилення такої тенденції, що, навпаки, створює передумови для подальшого загострення соціальних суперечностей всередині країни.

Значним поштовхом для посилення процесу гібридизації в Україні стала російсько-українська війна (хоча її вплив на уклад життя і практично всі соціальні процеси насить глобальний характер). Річ у тім, що ця війна, яка розпочалася у 2014 р. і перетворилася на повномасштабну у 2022 р., в цілому визначається як гібридна. Саме такою вона планувалася в Росії ще у 2013 р. під назвою Доктрина Герасимова. Доктрина переосмислює сучасне поняття міждержавного конфлікту і ставить військові дії в один ряд з політичними, економічними, інформаційними, гуманітарними та іншими невійськовими заходами. Як свідчить аналітика, ключові елементи доктрини лежать в основі концепції «війни нового покоління». На думку її автора, у XXI столітті ми спостерігаємо тенденцію до стирання меж між станом війни та миру. Роль невійськових засобів для досягнення політичних і стратегічних цілей зростає, – здебіль-

шого вони перевищили силу зброї в її ефективності. Фокус застосовуваних методів конфлікту змінився у напрямку широкого використання політичних, економічних, інформаційних, гуманітарних та інших невійськових заходів – вони використовуються у координації з протестним потенціалом населення. Усе це доповнюється військовими засобами прихованого характеру, зокрема проведенням акцій інформаційного конфлікту та діями сил спеціальних операцій [11].

На думку деяких експертів [11], ключові елементи доктрини Герасимова засновані на історичних коренях попередньої російської військової доктрини, з урахуванням положень китайської доктрини «необмеженої війни», опублікованої в 1999 році. Доктрина Герасимова може розглядатися як переосмислення в реаліях XXI століття концепції нетрадиційних бойових дій, які в сучасній російській військовій термінології отримали назву «нелінійних» [11]. Відомо, що основною метою «нелінійних бойових дій» є досягнення потрібних стратегічних і геополітичних результатів за допомогою широкого інструментарію невійськових методів і засобів: явної та таємної дипломатії, економічного тиску, завойовування симпатій місцевого населення, інформаційних технологій тощо [11].

Війна як гібридний продукт сукупності різноманітних конфліктних факторів політико-економічного, науково-технічного, геостратегічного, світоглядно-ціннісного, культурно-історичного, духовно-релігійного, мовно-ментального, демографічного, суб'єктивно-психологічного тощо характеру ще більш ускладнює взаємозв'язки названих факторів і разом з тим відкриває перспективи для виникнення нових гібридних явищ в різних сферах суспільного життя. В будь-якому разі саме ця війна, у більшій мірі, ніж всі попередні, дала міцний поштовх для прориву в системі мислення, переоцінці існуючих підходів у сприйнятті життєвих реалій, у напрямку наукових пошуків тощо.

Саме нинішня війна значною мірою дала імпульс для формування новітніх універсальних технологій, що потребують сумісних зусиль представників різних сфер знань і впливають на різні аспекти людського життя. Ключовою складовою даного процесу сьогодні вважається штучний інтелект. ШІ – Artificial Intelligence (AI) – це явище загально-цивілізаційного масштабу. Прогрес у ШІ став можливим завдяки поєднанню кількох ключових факторів. Високопродуктивні графічні (Graphics Processing Unit, GPU), тензорні (Tensor Processing Unit, TPU), нейронні (Neural Processing Unit, NPU) та центральні процесори (Central Processing Unit, CPU) у поєднанні з хмарними технологіями дали змогу обробляти великі обсяги даних і тренувати глибокі нейронні

мережі. Інтернет і цифрові платформи створили потужні джерела даних, що значно підвищило ефективність алгоритмів машинного навчання. Водночас прориви в глибокому навчанні дозволили ШІ інтегруватися в ключові галузі: медицину, логістику, енергетику, освіту, оборону.

ШІ органічно пов'язаний з фундаментальними науками. Фізичні та хімічні закони стають основою для створення нових моделей, а ШІ, у свою чергу, прискорює аналіз складних систем. Поворотними у цьому процесі стали роботи Джона Гопфілда і Джеффри Гінтона, дослідження Девіда Бейкера, Деміса Гассабіса та Джона Джемпера.

Нині ШІ виконує ключову роль у сфері безпеки, медицини, освіти, надаючи стратегічні переваги країнам, що лідирують у його розробці. ШІ є незамінним у тих аспектах наукових досліджень, які визначають нові правила глобальної конкуренції. Рівень його розвитку – це не лише технологічний прорив, а й провідний фактор, що формує глобальний баланс сил. Тому подальший розвиток ШІ визначатиме майбутнє економік, міжнародних відносин та безпеки, а країни, що зможуть ефективно адаптувати ці технології, отримають значну перевагу в сучасному світі [13].

ШІ сприяє формуванню принципово новітніх технологій, здатних суттєво вплинути на всі процеси людського життя. Серед останніх з них звичайно називають наступні: штучний інтелект для творчості, сталий дата-центр, корисні штучні віруси, метаверс для психічного здоров'я, рослинні здавачі, екологічне паливо для авіації, гнучкі батареї, нейронна гнучка електроніка, медичний штучний інтелект [31]. Отже, ми бачимо взаємопроникнення і взаємодоповнення біологічних, техніко-технологічних, інформаційних, психологічних та інтелектуальних компонентів в межах соціальних систем.

Тенденція до роботизації, що охопила різні аспекти діяльності людства, особливо помітна у військовій сфері. Вона стала потужним фактором розвитку ШІ, а рівень розвитку останнього сьогодні є ключовим показником боєздатності армії в цілому. Принаймні, можна назвати три системи ШІ, які активно використовуються сьогодні ЗСУ: Національна військова платформа Delta, програмне забезпечення Clearview AI та програмно-апаратний комплекс Zvook.

Delta – це система, яка дає уявлення про тактичне і оперативне становище на полі бою в конкретний момент часу. Вона переробляє інформацією різних типів та з різних джерел і використовується для планування бойових операцій і завдань, координації з іншими підрозділами, безпечного обміну інформацією про позиції ворога тощо.

Програмне забезпечення Clearview AI – дає можливість розпізнавати обличчя. Вона має

доступ до 10 мільярдів фотографій, розміщених у соціальних мережах і спроможна ідентифікувати практично всіх учасників військових дій – військовослужбовців, вбитих, полонених, біженців, жертв геноциду тощо.

Програмно-апаратний комплекс Zvook – дозволяє розпізнавати звуки всіх двигунів повітряних цілей, класифікувати їх, відрізнити ворожі літальні апарати від вітчизняних тощо [8].

Особливістю новітньої зброї, створеної за допомогою ШІ, є те, що вона здатна до самонавчання.

Безумовно, використання ШІ робить військо більш смертоносним. Одночасно, засоби враження, обладнані ШІ, здатні вносити корекції у власні програми і навіть зменшувати кількість жертв серед цивільного населення, яке не має приймати безпосередньої участі у військових діях [17].

Однак ШІ дає не тільки необмежені можливості впливати на хід війни. Він також здатний досить точно передбачати соціальні наслідки військових конфліктів, дозволяючи заздалегідь розробляти відповідні програми. У зв'язку з цим доречно послатися на вже згадану програму Clearview AI, яка має безпосередній вихід на соціальні наслідки російсько-української війни, а саме ідентифікацію тих, хто представлятиме інтерес для відповідних структур – правоохоронних і соціальних, зокрема.

І разом з тим, слід враховувати негативні сторони ШІ: здатність негативно впливати на інформаційний простір (як засіб розповсюдження дезінформації – дідфейків та інструмент маніпуляцій у соціальних мережах) [32]; небезпеку втрати контролю з боку людини на AI (коли ШІ стає розумнішим за людину); сприяння зростанню безробіття (зменшення робочих місць через автоматизацію); можливість формування запрограмованої упередженості в генеративних системах ШІ тощо [26].

Одним із чутливих наслідків розвитку штучного інтелекту, є те, що він стимулює формування нового глобального ландшафту нерівності, зачіпаючи всі ключові аспекти соціального розвитку: економіку, безпеку, науку, технології та освіту. А це примушує сучасні країни не тільки усвідомлювати стратегічне значення штучного інтелекту (ШІ), але й інвестувати в його розвиток, використовуючи цю технологію для економічного зростання, безпеки та посилення власної конкурентоспроможності. Хоча рівень інвестицій обумовлюється фінансовими й науковими можливостями кожної з країн окремо.

Незважаючи на війну та економічну нестабільність, Україна, на думку багатьох експертів, є однією із передових країн світу у розробці ШІ. Наприкінці 2024 року Україна схвалила «Стратегію цифрового розвитку інноваційної діяльності

на період до 2030 року», яка спрямована на стимулювання технологічного прогресу, залучення інвестицій та створення стійкої інноваційної екосистеми. Реалізація цієї стратегії носить системний характер. Так, війна спричинила відтік кадрів та руйнування інфраструктури, проте українські фахівці продовжують відігравати важливу роль у світовій індустрії. За даними Interfax, за кордоном працюють понад 65 тисяч IT-фахівців-українців, що становить понад 20% усієї IT-спільноти України. Водночас вітчизняні університети щорічно випускають 25–30 тисяч нових фахівців, зберігаючи кадровий потенціал.

Крім того, в країні активно розвивається фундаментальна наука як основа IT-технологій, що в цілому відіграє значну роль у національній безпеці та обороні. У 2023 році українські дрони зі штучним інтелектом отримали міжнародне визнання на оборонних виставках НАТО. На сьогодні країна є одним із лідерів у захисті цифрових інфраструктур. ШІ активно використовується в сфері національної енергетики та екології. Значних успіхів досягла українська наука у сфері обробки природної мови (NLP), зокрема, у створенні текстових аналізаторів, автоматичного перекладу та голосових помічників, а також у проектах, пов'язаних з удосконаленням комп'ютерного зору (Computer Vision), який застосовується в автопілотах, медичній діагностиці та оборонних технологіях.

Таким чином, Україна має всі передумови для інтеграції у глобальний розвиток ШІ [13].

Це корелює і з програмою повоєнного розвитку України. Стратегія її сталого розвитку, саме з урахуванням гібридної основи цієї стратегії, сьогодні розглядається як модель, що є найбільш адекватною викликам часу. В Україні Основою для розробки Стратегії стали 17 глобальних Цілей сталого розвитку на період до 2030 року, Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» та Оновлена стратегія сталого розвитку ЄС. Стратегія ґрунтується на SWOT-аналізі та аналізі прогалин політики, законодавчих актів, програм і планів у восьми наступних сферах діяльності: економіка, соціальна політика, природокористування та охорона довкілля, сільське господарство, енергетика, транспорт, регіональний і місцевий розвиток, освіта та наука [28], що дозволяє з оптимізмом дивитися на майбутнє України.

Отже, враховуючи універсальний характер гібридності, що виражає різноманітні форми взаємодії і взаємовпливу всіх форм організації матерії, гібридний підхід доречно розглядати як один із перспективних науково-методологічних принципів, який можна використовувати для більш глибокого розуміння механізмів саморозвитку досліджуваних предметів і процесів з урахуванням новітніх технологій.

Висновки

1. Розвиток соціальних процесів, їх все більше ускладнення в умовах глобалізації зумовлюють пошуки найбільш адекватного даним тенденціям наукового категоріального апарату. У зв'язку з цим, на особливу увагу заслуговує поняття «гібридність». Спочатку це поняття означало результат природного або штучного схрещування генетично відмінних форм. Однак поступово відбулася його трансформація у бік все більшої універсалізації. Останнім часом зарубіжна і вітчизняна наука суттєво розширили уявлення про феномен гібридності та різноманітні форми її прояву на різних рівнях організації матерії, у тому числі і в соціальній сфері, і разом з тим підготували наукову платформу для подальшого дослідження даної проблеми з урахуванням тенденцій розвитку сучасного світу.

2. На соціальному рівні поняття «гібридність» нині активно вживається при дослідженні максимально широкого кола проблем, що торкаються практично усіх рівнів і форм соціальних зв'язків і взаємовідносин. При цьому сам процес мінливості і динамічності різноманітних процесів і явищ визначається поняттям «гібридизація». Теоретичне обґрунтування об'єктивного характеру процесу гібридизації здійснюються переважно на стику наук. Це значно розширює наші уявлення про механізми такого процесу і дає можливість краще зрозуміти роль гібридності у соціальних процесах та тенденції розвитку сучасного локального та глобального світу. Природа гібридності розкривається у фундаментальних наукових розробках. Це нова теорія світобачення – синергетика Г. Хакена, в якій знайшли втілення ідеї плюралізму та діалогізму як основа розуміння взаємозв'язку між живим і неживим, між біологічним, психологічним, когнітивним і соціальним.

3. З урахуванням того, що в умовах глобалізації все більшої гостроти набуває проблема взаємовідносин і взаємовпливу людського життя в його біо-психо-техно-соціальній цілісності з природним середовищем, нагальною стає необхідність створення і реалізації концепції сталого глобального суспільства, здатного гармонізувати всі існуючі суперечності. Подібна стратегія орієнтована на досягнення оптимального балансу між економічною, соціальною та екологічною складовими розвитку. При цьому гібридизація активно охоплює як кожну із зазначених складових, так і міжскладові зв'язки з усіма специфічними особливостями дії гібридизаційного механізму. Стратегія стабільного розвитку будується на ряді моделей, які пропонують специфічні шляхи практичного втілення запропонованих ідей, що відображає разом з тим і багатогранні аспекти гібридизації. Серед таких моделей особливу роль відіграють наступні – модель «зеленої еконо-

міки», концепція глобальних публічних благ, модель «синьої економіки», модель «від колиски до колиски» та ін.

4. Прояв гібридності спостерігається у всіх соціальних процесах, розповсюджуючись на різні сфери суспільного життя – економічну, військово-політичну, інформаційну, законодавчо-правову, релігійну, духовно-культурну, світоглядно-ціннісну тощо. Це яскраво простежується й в Україні, зокрема в її пострадянський період, що обумовлено складним процесом трансформації у першу чергу політичної системи. Гібридність української політичної системи означає поєднання в ній елементів різних політичних моделей, зокрема парламентської та президентської, що проявляється в розподілі влади між Президентом і парламентом/урядом. Також це може стосуватися поєднання демократичних та недемократичних (авторитарних) практик, формальних інститутів та неформальних правил, або ж впливу зовнішніх політичних сил, що створює складну і нестабільну політичну динаміку. Звісно, що гібридність форми політичного правління робить такими же гібридними всі інші складові моделі української державності, формуючи і особливості державної політики практично в усіх інших сферах – економічній, правовій, соціальній, культурній тощо.

5. З процесом гібридизації суспільно-політичних процесів в Україні корелює і російсько-українська війна, яка є гібридною за визначенням. Її доктрина переосмислює сучасне поняття міждержавного конфлікту і ставить військові дії в один ряд з політичними, економічними, інформаційними, гуманітарними та іншими невійськовими заходами, нівелюючи фактично межу між війною і миром. Війна як гібридний продукт сукупності різноманітних конфліктних факторів політико-економічного, науково-технічного, геостратегічного, світоглядно-ціннісного, культурно-історичного, духовно-релігійного, мовно-ментального, демографічного, суб'єктивно-психологічного тощо характеру ще більш ускладнює взаємозв'язки названих факторів і разом з тим відкриває перспективи для виникнення нових гібридних явищ в різних аспектах суспільного життя.

6. Саме гібридна війна з метою досягнення переваги на фронті дала поштовх для активізації найбільш перспективних напрямків наукових пошуків з використанням сумісних зусиль представників різних галузей знань. Ключовою складовою даного процесу сьогодні вважається штучний інтелект (ШІ), або Artificial Intelligence (AI), який представляє собою явище загально-цивілізаційного масштабу. ШІ сприяє формуванню новітніх технологій, здатних суттєво вплинути на всі аспекти і процеси людського життя. Одним із чутливих наслідків розвитку ШІ, є те, що він

стимулює формування нового глобального ландшафту нерівності, зачіпаючи всі ключові аспекти соціального розвитку: економіку, безпеку, науку, технології та освіту. ШІ відіграє ключову роль в сучасній війні, а від рівня його розвитку безпосередньо залежить обороноздатність країни. Для України це набуває особливої актуальності в умовах російсько-української війни і рівень розвитку в ній ШІ та новітніх технологій дозволяє сподіватися на здатність країни успішно себе захищати. Крім того, саме ШІ дає найбільш чіткі уявлення про вплив війни на соціальні процеси і здатний найбільш ґрунтовно передбачувати зміни у системі соціальних відносин, що сприяє розробці більш досконалої програми повоєнного розвитку українського суспільства. Про це свідчать спроби розробки Стратегії розвитку України на термін до 2030 року, яка ґрунтується на принципах гібридності. Тобто, перебуває на стику економіки, права, соціальної політики, природокористування та охорони довкілля, сільського господарства, енергетики, транспорту, регіонального і місцевого розвитку, освіти та науки.

7. Враховуючи універсальний характер гібридності, гібридний підхід доречно розглядати як один із перспективних науково-методологічних принципів, який можна використовувати для більш глибокого розуміння механізмів саморозвитку досліджуваних предметів і процесів з урахуванням новітніх технологій. Для нас особливий інтерес представляє можливість його застосування при дослідженні соціальних процесів, які в умовах сучасного глобального світу зазнають все більшого впливу тенденції гібридизації. У більш конкретному вигляді це стосується повоєнної України, для якої конче необхідні глибинні дослідження наслідків війни з урахуванням досягнень сучасної науки і викликів часу для знаходження найбільш ефективних механізмів додання негативних наслідків війни і створення найбільш сприятливих умов для подальшого просування країни на шляху прогресу.

Література

1. Близнюк А.О., Шершенюк О.М. Аналіз економічних і соціальних наслідків військового конфлікту на сході України. 2018. URL: <https://elar.navy.edu.ua/items/95a7eaca-363a-4cb7-a678-7fbb87c7f890>.
2. Бублик М.І., Бей М.Р. Концепція зеленої економіки та її відмінність від традиційної економічної моделі. 2016. URL: <http://www.economy-confer.com.ua/full-article/2055/>.
3. Бучин М. Основні форми впливу військових конфліктів на зміну клімату: на прикладі російсько-української війни. 2024. DOI: <https://doi.org/10.23939/shv2024.01.007>
4. Власюк В.В., Карман Я.В. Деякі основи поняття «гібридна війна» в міжнародному праві. *Право і громадянське суспільство*. 2015. № 1. С. 226–234. URL: <http://lcslaw.knu.ua/2015-1.pdf>
5. Горбулін В. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 4. С. 5–12.
6. Горбулін В., Бадрак В. Україна в умовах побудови нового світопорядку. Пошук місця в системі координат. *Вісник НАН України*. 2023. № 9. С. 3–11. DOI: <https://doi.org/10.15407/visn2023.09.003>
7. Гриценко А., Бурлай Т., Борзенко О. Соціетальні наслідки сучасної гібридної війни: теоретичні засади та інституційний вимір. 2023. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2023.02.005>
8. Гусак Ю.А., Кітік С.В., Кандуєв Д.В. Сучасні аспекти використання штучного інтелекту Збройними Силами України в умовах воєнного стану. 2023. DOI: <https://doi.org/10.32782/39221475>
9. Денисенко В.І. Режим Віктора Януковича в дискурсі української науки. 2018. DOI: <https://doi.org/10.26661/swfh-2018-50-014>
10. Дзьобань О.П. Розвиток ідеї синергетики як нової парадигми у природно-науковому і соціальному пізнанні. *Вісник Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого*. 2011. № 9. С. 10. С. 3–15.
11. Доктрина Герасимова (російська «Війна Нового Покоління»). 2018. URL: <https://warn-erasmus.eu/ua/glossary/doktrina-gerasimova-rosijska-vijna-novo-gokolinnya/>.
12. Заболотний Н. Петро Порошенко. 2014–2019. 2019. URL: <https://centreua.org/parlamentska-respublika/petro-poroshenko-2014-2019/>
13. Згуровський М. Штучний інтелект змінює світ: шанси і виклики для України. 2025. URL: <https://svit.kpi.ua/2025/01/31/>
14. Зеленько Г. Органи державної влади в Україні: як уникнути «інституційних пасток» воєнного часу для успішного повоєнного відновлення. *Політична безпека України: проблеми політичного і державного правління. Прогнозна оцінка, механізми забезпечення: аналітична записка*. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 64 с. С. 8. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2021/01/Politychna-bezpeka-Ukrainy_problemy-politychno-i-derzhavno-pravliannia_Analitychna-zapyska.pdf
15. Зозуля І.В. Глобальний, регіональний та національний виміри російсько – української війни. *Forum prava*. 2023. № 1. С. 52–67. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.7016657>
16. Капленко Г.В., Мізік А.О. Сучасні теоретико-правові проблеми правової системи України. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/14_05_2020_1/pdf/173.pdf
17. Кириченко Д. Як штучний інтелект вплине на бойові операції? 2025. URL: <https://vilni-media.com/2025/04/10/iak-shtuchnyj-intelekt-vplyne-na-bojovi-operatsii/>
18. Конституція (Основний Закон) України. Прийнята на позачерговій сьомій сесії Верховної Ради Української РСР дев'ятого скликання 20 квітня 1978 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-09#Text>
19. Конституція України: подарункове видання / упоряд.: Л.І. Бірюк, Н.І. Адамчик, Є.Г. Кудлай [та ін.].

Київ: ВАІТЕ, 2021. 324 с. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/commemorative_constitution_2021_2_pages_deleted.pdf

20. Котигоренко В. Навіщо і як де гібридизувати політичну владу в Україні. 2017. URL: <https://zn.ua/ukr/internal/pro-gibridnist-i-degibridizaciju-politichnoyi-vladi-v-ukrayini-246520.html>.

21. Ліпич Л.Г., Хілуха О.А., Кушнір М.А. Бізнес-моделі Media 4.0: гібридність, модульність та стратегії доходів у медіа індустрії. 2025. URL: <https://econp.com.ua/index.php/journal/article/view/296>

22. Мацієвський Ю. Між авторитаризмом і демократією: Політичний режим в Україні після «Помаранчевої революції». 2008. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/6146/>

23. Мацієвський Ю. У пастці гібридності: зигзаги трансформацій політичного режиму в Україні (1991–2014). Чернівці: Книги – XXI, 2016. 552 с. URL: <http://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/4855>

24. Паулі Г. Синя економіка: 10 років, 100 інновацій, 100 мільйонів робочих місць / Пер. А. Побережної. К.: Вид-во Risk Reduction Foundation, 2012. 320 с. URL: <https://opac.ucu.edu.ua/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=265495>

25. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 25 вересня 2015 року № 70/1. URL: <https://greenworld.in.ua/1549045379>

26. Пилипів І. «Війну виграють технології». Як штучний інтелект допоможе перемогти у війні з РФ? 2023. URL: <https://epravda.com.ua/publications/2023/12/04/707197/>.

27. Синергетика і творчість : монографія / За ред. В. Г. Кременя. К. : Інститут обдарованої дитини, 2014. 314 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/9846/1/Kremen%20Synergetyka%20i%20tvorchyst.pdf>

28. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. Проект – 2017. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf.

29. Тронько О.О. Міжнародний військовий конфлікт: теоретичні підходи до вивчення та застосовуване до нього право. 2024. DOI <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-1-64>

30. Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>

31. Фук Р. Ворог використовує штучний інтелект для інформаційної війни та пропаганди: як це розпізнати. 2024. URL: https://teren.in.ua/news/vorog-vikoristovuie-shtuchniy-intelekt-dlya-informaciyanoi-viyni-ta-propagandi-yak-ce-rozpoznati_406270.html

32. Хмельницька В. Майбутнє ближче, ніж здається: 10 технологій 2023 року, які змінять життя всього людства. 2023. URL: https://tsn.ua/nauka_it/maybutnye-blizhche-nizh-zdayetsya-10-tehnologiy-2023-roku-yaki-zminyvat-zhittya-vsogo-lyudstva-2401597.html.

33. Чала В.С. Концептуальна модель зеленої економіки у фреймі глобальних суспільних благ та сталого розвитку. 2022. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/25.2>.

34. Шевченко Т. Чи справді Україна парламентсько-президентська республіка. 2020. URL: <https://tyzhden.ua/u-poshukakh-sebe-chy-spravdi-ukraina-parlamentsko-prezydentska-respublika/>

35. Юник І.Г. Реалізація сучасної державної соціальної політики в Україні: основні проблеми та стратегічні пріоритети. 2023. DOI: <https://doi.org/10.32840/pdu.2023.2.27>

36. Якубова Л. Євразійський розлам. Україна в добу гібридних викликів. Київ: ТОВ «Видавництво «Кліо»», 2019. 392 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0014815>

37. Taran V. Gayvoronska T. Modern populism and the political future of Ukrain. KELM (Knowledge, Education, Law, Management) №2 (70), 2025. P. 50–64. 156 p. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2025.2.7>

38. Taran V.O. Hybridity as the universal property of the modern global world. (2020). Regional Revue. № 1, vol 1. Trebišov: Merci, 2020. P. 186–198. URL: <https://dSPACE.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b8589d10-8358-40ae-8904-f9e406df3220/content>

Анотація

Таран В. О., Щербина С. С., Сердюк О. І. Фактор гібридності в тенденціях розвитку сучасного світу: український контекст. – Стаття.

Стаття присвячена проблемі гібридності, яка останнім часом викликає посилений інтерес у наукових колах у зв'язку з тим, що надзвичайно точно передає сутність тенденцій розвитку сучасного світу, його динамізм і все більшу ускладненість. Поняття «гібридність», яке зачіпає всі форми організації матерії і набуває все більшої соціалізації, цілком відповідає проблемному полю сучасної науки, предметом дослідження котрої є і соціальні процеси як глобального, так і національного масштабу. Це повною мірою стосується України, в якій гібридність пронизує практично всі складові її національно-державного буття. Нового імпульсу розумінню даної проблеми надала російсько-українська війна, гібридна за визначенням. Її особливістю стало широке використання як військових засобів, так і невійськових – політичних, економічних, інформаційних, гуманітарних та ін. Крім того, війна дала поштовх для активізації найбільш перспективних напрямків наукових пошуків з використанням сумісних зусиль представників різних галузей знань. Ключовою складовою даного процесу сьогодні вважається штучний інтелект (ШІ), який представляє собою явище загально-цивілізаційного масштабу. ШІ сприяє формуванню новітніх технологій, які означають взаємопроникнення і взаємодоповнення біологічних, техніко-технологічних, інформаційних, психологічних та інтелектуальних компонентів в межах соціальних систем. Крім того, ШІ дає можливість більш точно аналізувати вплив війни на соціальні процеси і розробляти найбільш досконалі програми додання негативних наслідків війни, що ґрунтуються на гібридному підході. Виходячи з універсального характеру гібридності, гібридний підхід можна розглядати як один із перспективних методологічних підходів у сучасній науці.

Ключові слова: гібридність, гібридизація, синергетика, соціальна система, взаємодія, взаємообмін, гло-

балізація, штучний інтелект, новітні технології, стратегія сталого суспільства.

Summary

Taran V. O., Shcherbyna S. S., Serdiuk O. I. The hybridity factor in the development trends of the modern world: the Ukrainian context. – Article.

The article is devoted to the problem of hybridity, which has recently aroused increased interest in scientific circles due to the fact that it extremely accurately conveys the essence of the trends in the development of the modern world, its dynamism and increasing complexity. The concept of «hybridity», which affects all forms of the organization of matter and is becoming increasingly socialized, fully corresponds to the problem field of modern science, the subject of research of which is social processes of both global and national scale. This fully applies to Ukraine, in which hybridity permeates almost all components of its national-state existence. A new impetus to the understanding of this problem was given by the Russian-Ukrainian war, hybrid by definition. Its feature was the widespread use of both military and

non-military means – political, economic, informational, humanitarian, etc. In addition, the war gave impetus to the activation of the most promising areas of scientific research using the joint efforts of representatives of different fields of knowledge. The key component of this process today is considered to be artificial intelligence (AI), which is a phenomenon of a general civilizational scale. AI contributes to the formation of new technologies, which mean the interpenetration and complementarity of biological, technical and technological, information, psychological and intellectual components within social systems. In addition, AI makes it possible to more accurately analyze the impact of war on social processes and develop the most advanced programs for overcoming the negative consequences of war, based on the hybrid approach. Based on the universal nature of hybridity, the hybrid approach can be considered as one of the promising methodological approaches in modern science.

Key words: hybridity, hybridization, synergy, social system, interaction, mutual exchange, globalization, artificial intelligence, new technologies, strategy of a sustainable society.

Дата першого надходження статті до видання: 08.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 03.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.05.2026